

Mazi ve Müstakbel, Çekirdeklerde ve Tohumlarda Kayıtlıdır

“Yani, zaman-ı halden ziyade mazi ve müstakbele nazar eder. Yani, her şeyin vücud-u zahirisinden ziyade aslına, nesline ve köklerine ve tohumlarına bakar.”

Bu köşede daha önce yayınlanan bir yazıda ortaya konduğu gibi, tarih boyunca insanlık, eşyada yani varlıklarda “görünenin” ötesinde bazı özellikler aramışlardır. Pisagor’da “sayılar”, Platon’da “idealar”, Aristoteles’te “energiea”... hep öze dönük arayışları ifade eden kelimelerdir ve Kur’an terminolojisindeki melekûta ve esma-i hüsnaya dönük arayışlara işaret eder. Bu arayışlar; varlıkların, duygulara hitap eden kısmının ötesinde bir derinlik ve genişlikte özellikler taşıdığını sergilemektedir. Varlıklardaki bu özellikler, her haliyle bunların kendilerinden kaynaklanmadığını ve kendi kabiliyetlerinin çok üstünde olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikler, bütünlük ve teklik taşıyan esmanın kesretle ve teşahhusatla sınırlandırılıp, idrak sahiplerinin algıları ve anlayışlarına hitap eder hale getirilmesi şeklinde anlaşılmalıdır. Sınırlı idrak sahiplerine hitap edebilmek için iki unsur ön plana çıkar: zaman ve mekan. Hans Reichenbach Bilimsel Felsefenin Doğuşu isimli kitabının “Zaman Nedir?” başlıklı bölümünde şunları ifade etmektedir:

“Zaman insan yaşantısının göze en çok çarpan özelliklerinden biridir. Duyularımız algıladıkları verileri bir zaman düzeni içinde sunarlar bize. Algılarımız aracılığı ile ki, zamanın genel akışına katılırız. Bu öyle bir akış ki, evrenden aralıksız olgular üreterek ve ürettiklerini geride bırakarak geçer; bir an önce gelecek olan ama şimdi bir daha değişmeyecek biçimde geçmişe karışan bir tür akışkan nesnenin kristalize olmuş ürünleri bu olgular. Biz bu akışın ‘şimdi’ denen ortasında yer almaktayız. Ama şimdi dediğimiz şey geçmişe karışmakta, biz ise yeni bir şimdide yönelmekteyiz; ama sürgit kendimizi bitmeyen şimdide bulmaktayız. İçinde olduğumuz akışı ne durdurabilir ne de tersine çevirip geçmişe geri getirebiliriz; bizi amansızca alıp götürmekte ve bize en ufak bir gecikme tanımamaktadır, bu akış.”

Bu tarifteki “şimdi”, “zaman-ı hal”in karşılığı olarak ele alınabilir. Yine mazi ve müstakbeli içine alabilecek şekilde, “biraz önce gelecek olan ama şimdi bir daha değişmeyecek biçimde geçmişe karışan bir tür akışkan nesne” tarifi Risale-i Nurdaki İmam-ı Mübin tarifine çok yaklaşmıştır. Bu akışkanlık, bizim algılarımızın ürünü ve hasılatı olan ilim nevindendir. Başka bir deyişle “bilgi” türünden üretilmiş bir sonuçtur. İşleyişin gayesi ve bu bilgilerin aslı olan esma ortaya çıkınca akış anlam kazanır ve “o an”, “şimdi” bekaya mazhar olur. Bu akışkan nesnenin “kristalize olmuş ürünleri” tabirindeki, “kristalize olmak” “teşahhusat”ın karşılığı olmakta ve ilmin algılanabilir şekle dönüşümünü ifade etmektedir.

Martin Heidegger de, mevcudatın zaman ile açılımını anlatırken İmam-ı Mübin ve Kitab-ı Mübin kavramlarına ışık tutacak ifadeler ortaya koyar: “Ancak varlığı veren ‘O’ nasıl düşünülmelidir? ‘Zaman ve varlık’ın bileşimi konusu da başta söylenen söz mevcudiyet olarak, hala belirsiz bir anlamda burada/mevcut olarak varlığın, bir zaman karakteri ve böylece de zaman ile karakterize edildiğine işaret etti. Bu varlığı veren, varlığı mevcut-olma ve mevcudiyette bırakma olarak belirleyen Onun Zaman ve Varlık başlığındaki “zaman” denilende bulunabileceği kanısını ortaya çıkarır.”

“Biz bu kaniyi izleyecek ve zaman hakkında düşüneneğiz. ‘Zaman’ı biz tıpkı ‘varlık’ı tanıdığımız gibi apaçık tasarımlar yoluyla tanırız. Ancak o, bir kez zamana özgü olan şeyi açıklamayı amaçladığımızda aynı tarzda bilinmez. Varlık hakkında hemen şimdi düşünmüşken şunu buluruz: Varlığa özgü olan, ona varlığın ait olduğu ve orada tutulmuş kalan, kendini “o verir”de ve onun gönderme olarak vermesinde gösterir. Varlığa özgü varlık karakterinde bir şey değildir. Varlık hakkında açıkça düşündüğümüz zaman bu sorunun kendisi, bizi belirli bir anlamda varlıktan uzağa götürür ve biz, varlığı bir armağan olarak veren yazgıyı düşünürüz. Bu olguyu belirtmekle biz, zamana özgü olanın artık genellikle tasarımı olduğu gibi zamanın açık karakteristikleri yardımıyla belirlenemeyeceğini bulmaya hazırlanırız. Fakat zaman ve varlığın bileşimi, zamanı varlığa ilişkin söylenenin ışığında kendine özgüllüğü içinde, açıklanan yönergesini içerir. Varlık şu anlama gelir: Mevcut, mevcut-olmaya bırakma, mevcudiyet. Böylece herhangi bir yerde şu ilanı okuyabiliriz: ‘Bu kutlama bir çok konunun mevcudiyetiyle oldu.’ Bu tümce şöyle de formüle edilebilir: Bir çok konuyla birlikte mevcut olma.”

“Mevcut-durumu, kendisiyle adlandırır adlandırmaz, zaten geçmiş ve geleceği, ‘şimdi’den ayrı olarak daha önceyi ve daha sonrayı düşünüyoruz. Fakat şimdi (now) aracılığıyla anlaşılan mevcut (present), konukların mevcut olmaları anlamındaki mevcutla hiç de özdeş değildir. Biz hiç bir zaman şöyle söylemez ve söyleyemeyiz: Bu kutlama konukların şimdisinde (now) oldu.”

“Fakat eğer biz zamanı, mevcut aracılığı ile karakterize edecek olursak, mevcudu artık -geçmişin- şimdisi olmayan ve henüz -geleceğin- şimdisi olmayandan ayrı olan şimdi olarak anlarız.”

Bu uzun iktibasın sebebi İmam-ı Mübin ve Kitab-ı Mübin gibi kavramlara kainat kitabının okunması ve şeriat-ı fitriyenin idraki ile ulaşmanın açık bir örneğini sergilemesidir. Zamanın “mevcut” aracılığı ile tanımlanmasında ortaya konan; “artık geçmişin -şimdisi olmayan ve henüz geleceğin -şimdisi olmayan” İmam-ı Mübin’e karşılık bir ifade olarak kabul edilmelidir. “Varlığı bize armağan olarak veren yazgı” ise kader manasını ifade etmektedir. Bu satırların devamında çok ilgi çekici manalar ortaya konmaktadır: “Ancak bu mevcut, aynı zamanda mevcudiyetten söz eder. Yine de zamanın kendine özgü tarafını mevcudiyet anlamındaki mevcut’a göre tanımlamaya alışkın değiliz. Biz daha çok zamanı -şimdi, geçmiş ve geleceğin birliğini- şimdi aracılığıyla tanımlarız.” Bu satırlarda da geçmiş ve geleceğin birliği İmam-ı Mübin, şimdi ise Kitab-ı Mübin’e karşılık olarak hissedilebilir. “Hatta Aristoteles, var olan yani mevcut olmayı sürdüren zamanın edimsel şimdi olduğunu söyler. Geçmiş ve gelecek bir me an tia. Mutlak bir boşluk olmasa da var olmayan, daha ziyade bir şeyden yoksun olan mevcut bir şey. Bu yoksunluk ‘artık şimdi değil’ ve ‘henüz şimdi değil’ ile adlandırır. Bu açıdan bakıldığında zaman, her biri zaten ‘önce’ içerisinde açıkça adlandırılarak görülmez olan ve her biri ‘yakında’ ile takip edilen şimdilerin art ardılığı olarak görünür. Kant zamanın böyle tasarımı olduğundan söz eder: ‘Onun yalnızca tek boyutu vardır’ (Salt Aklın Eleştirisi, A31, B47). Şimdilerin birbirlerini izlemelerindeki art ardalık olarak bilinen zaman, zamanı ölçme ve hesaplama ki kastettiğimidir. Öyle görünüyor ki, biz zamanı, elimizde bir saat veya bir kronometre olarak ve ‘şimdi 8:30’ dediğimizde doğrudan doğruya ve açıkça ölçtük. Biz ‘şimdi’ diyoruz ve zamanı kastediyoruz. Fakat zaman, zamanı gösteren saatin herhangi bir yerinde bulunamaz. O ne saatin kadranında ne mekanizmasındadır, ne de modern teknolojik kronometrelerde bulunabilir. Şu iddia kendisini üzerimize zorluyor: Ne kadar çok teknolojik olursa -ne kadar fazla kesin bilgi verici olursa- kronometre, düşünmeyi, her şeyden önce zamanın kendine özgü karakterine verme fırsatına da o kadar az sahip olur.”

Bu satırlarda “mevcut”la bağlantılı olarak zaman anlatılırken İmam-ı Mübin ve Kitab-ı Mübin gibi kavramların idrakine yönelik ipuçları da ortaya çıkmaktadır. Belki de Aristoteles, Kant ve Heidegger daha çok bu manaların etrafında dönmektedirler. Zerrelerin tahavvülleri ile varlık ve zaman tabakaları çizilirken, “ben”de manaları oluştururlarken iki önemli ayırım ön plana çıkar. Zaman ve mekanı ifade eden ve onlarla ilgili programı ifade eden “Kader” kavramını şekillendiren “İmam-ı Mübin” ve “Kitab-ı Mübin”, esmayı, mülk boyutunda ifade eden imlalardır. Zerreler tahavvül ederken, yani bir halden diğerine geçerlerken “ben”de ve ruhta “öncelik”, “yakınlık” ve “şimdilik” gibi manaları oluştururlar. Varlık başlangıcı ve sonucu itibari ile ilmîdir. Sonuçta “ben” de ve “ruh” da ilme dönüşür. Bu yüzden zaman ve mekan varlıkta değil, “ben”de aranmalıdır. Zaman, saatte veya kronometrede değil, ruhta hasil olan bir manadır. İmam-ı Mübin “önce” ve “yakında”ları, “mazi ve müstakbel”i ifade eder. Zahirden ziyade, evvel ve ahire bakar. Bu noktada eşyadaki “teşahhusat” kalkar ve “şeffafiyet” görünür. Burada manalar ve ilahi ilim hakimdir; eşyadaki asıllar ortaya çıkmıştır. Geçmiş ve gelecek ise tohumlarda, çekirdeklerde ve köklerde kayıtlıdır.